

Володимир Криволапчук,
кандидат юридичних наук, доцент,
заступник начальника
Державного науково-дослідного
інституту МВС України

УДК 342.98

Адміністративно-правове забезпечення професійної надійності працівників кримінальної міліції

Надійність працівників кримінальної міліції є ключовою категорією їх особистісної та фахової характеристики, поряд з цим, вона конкретизується окремими поняттями, що мають своє закріплення та визначення у нормативно-правових актах.

Різні аспекти адміністративно-правового регулювання суспільних відносин висвітлені у працях вчених-адміністративістів: В. Б. Авер'янова, Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, І. П. Голосніченка, Є. В. Додіна, Т. О. Коломощ, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка, О. В. Кузьменко, Т. О. Проценка, О. П. Рябченко, В. О. Шамрая, Х. П. Ярмакі та ін. Водночас, проблеми адміністративно-правового забезпечення надійності працівників кримінальної міліції не знайшли свого широкого відображення у сучасних дослідженнях.

Метою статті є аналіз ключових понять в системі надійності працівників кримінальної міліції.

Сучасні політичні процеси в державі вимагають нового розуміння ролі працівника кримінальної міліції в суспільстві та рівня і якості його професійної надійності.

Свій повсякденний обов'язок, що полягає в охороні законності та правопорядку, кримінальна міліція несе у надзвичайно складних умовах. Багатьом працівникам кримінальної міліції доводилося проходити справжнє випробування на професійну зрілість.

Успішне виконання завдань, що стоять перед кримінальною міліцією України, безумовно, залежить від професійної надійності їх працівників. Серед критеріїв, що стають дедалі найбільш актуальними, також слід назвати: виваженість, толерантність, обов'язок перед законом і Присягою, відповідальність перед народом.

Саме тому логічним є твердження, що ефективна, високоякісна діяльність сучасних підрозділів кримінальної міліції України щодо виконання покладених на них службових обов'язків неможлива без адекватного адміністративно-правового забезпечення професійної надійності їх особового складу.

Насамперед, систему правових засад забезпечення професійної надійності в діяльності підрозділів кримінальної міліції становлять:

Конституція України, закони України від 20.12.1990 № 565-XII “Про міліцію”, від 18.02.1992 № 2135-XII “Про оперативно-розшукову діяльність”, від 21.01.1994 № 3855-XII “Про державну таємницю”, від 23.12.1993 № 3781-XII “Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві”, а також КК України, КПК України, укази та розпорядження Президента України та постанови й розпорядження Кабінету Міністрів України та ін.

На виконання вищезазначених нормативно-правових актів МВС України видає накази, інструкції, положення, настанови, в яких конкретизовано й актуалізовано питання діяльності підрозділів кримінальної міліції. Відповідні рішення з окремих питань, віднесених до їх компетенції, приймають місцеві органи державної виконавчої влади, представницькі органи місцевого самоврядування.

Важливу роль у правовому регулюванні забезпечення надійності підрозділів кримінальної міліції відіграють міжнародні договори України, а також установчі акти та правила міжнародних організацій поліції, членом яких є Україна, зокрема: Загальна декларація прав людини (1948), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966, який Україна ратифікувала 1973 року), Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку (1979), Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1984, яку ратифіковано Україною 1987 року), а також інші норми, що регулюють питання здійснення правоохоронних функцій, дотримання прав і свобод громадян тощо.

Адміністративно-правові засади регулювання професійної надійності працівників кримінальної міліції полягають у забезпеченні належного виконання ними законодавчо закріплених завдань, функцій та обов'язків, що формується в межах правової

надійності працівників кримінальної міліції. З-поміж іншого, організаційно-правове забезпечення правової надійності базується на правовій компетентності та правовій культурі.

Безперечним є те, що професійна надійність працівників кримінальної міліції залежить від їх *правової культури*, яка повинна бути вищою за загальну правову культуру суспільства, що пов'язано з необхідністю глибокого знання законодавства, переконаності в його цінності для суспільства, здатності до реалізації правових приписів у процесі виконання професійних обов'язків для працівника кримінальної міліції.

Унаслідок особливих суспільних функцій і особливого правового статусу працівників кримінальної міліції, їх права культура має певну специфіку не тільки у порівнянні з правовою культурою суспільства, але й стосовно загальнопрофесійної правової культури.

Насамперед необхідно звернути увагу на те, що підрозділи кримінальної міліції є складовою частиною органів державної влади і, таким чином, єдиною припустимою формою правової активності працівників кримінальної міліції є правозастосування. Певної трансформації у межах професійної правової культури кримінальної міліції зазнає і її аксіологічний аспект, тобто система цінностей, гарантованих професійною діяльністю працівників кримінальної міліції.

Зміст статті 2 Закону України “Про міліцію” дозволяє дійти висновків про існування таких сфер діяльності працівників кримінальної міліції, як: захист особистої безпеки громадян, їхніх прав і свобод, законних інтересів, профілактика та припинення злочинів, забезпечення громадського порядку, боротьба зі злочинністю, охорона власності від злочинних посягань, виконання кримінальних покарань і адміністративних стягнень, забезпечення надання соціальної та правової допомоги громадянам, координація і взаємодія дер-

жавних органів та підприємств, установ, організацій [1, с. 94].

Особливість організаційно-правового забезпечення правової культури працівників кримінальної міліції полягає, передусім, у специфічних умовах її формування та виховання. Так, загальна основа правової культури працівників кримінальної міліції наповнюється цілою низкою додаткових критеріїв, що зумовлені межами нормативно-правового закріплення сфери оперативно-розшукової діяльності.

Водночас на працівників підрозділів кримінальної міліції покладатиметься ціла низка завдань, що зумовлені системою методів і прийомів, за допомогою яких виконуються загальні та спеціальні завдання міліції. Іншими словами, йдеться про правову компетентність працівників кримінальної міліції, що виявляється, наприклад, у постійному виконанні оперативно-розшукових завдань, застосуванні зброї та спеціальних засобів, проведенні профілактичних заходів, спрямованих на запобігання злочинам та іншим правопорушенням, облікової роботи та адміністративного нагляду тощо. Саме тому, правова компетентність полягає у здатності працівника кожного з підрозділів кримінальної міліції виконувати специфічні завдання та функції.

Вищенаведене дає змогу зробити висновок про своєрідну "спеціалізацію" вимог до правової компетентності та правової культури працівників кримінальної міліції та їх організаційно-правового забезпечення.

Безумовно, слід підкреслити, що регламентовану діяльність, яка визначається специфікою завдань і функцій підрозділів кримінальної міліції в межах їх компетенції, лише тоді можна віднести до площини правової культури, коли вона відповідає вимогам законності, обґрунтованості й ефективності.

З-поміж іншого, занепокоєння викликає рівень професійної надійності працівників кримінальної мілі-

ції в низових ланках, де складається найбільш напружена ситуація, що характеризується зростанням фактів порушень дисципліни та законності, непрофесійними діями працівників, невиправданими втратами особового складу.

Відповідно до наказу МВС від 26.03.2010 № 90 "Про стан дисципліни й законності в діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ та заходи щодо його покращення" [2] в ОВС вживаються заходи, спрямовані на забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина, поваги до честі й гідності кожної особи, запобігання вчиненню протиправних дій працівниками міліції. Але до цього часу трапляються ганебні факти проявів брутального чи жорстокого поведіння, застосування катувань із боку працівників міліції, а в окремих підрозділах культивується розкриття злочинів із застосуванням будь-яких, навіть протизаконних, методів.

На виконання вимог розпорядження МВС України від 31.03.2011 № 329 "Про додаткові заходи щодо недопущення випадків катування та жорстокого поведіння в діяльності органів внутрішніх справ" [3] було видано наказ МВС України від 21.04.2011 № 154 "Про створення спеціальної спостережної комісії МВС України з питань дотримання прав людини" [4]. Вказівкою від 29.04.2011 № 405 "Про облік порушень прав людини в діяльності органів внутрішніх справ" МВС України запроваджено спеціальний облік випадків порушень прав людини, який ведеться щомісячно працівниками інспекції з особового складу [5].

Тривалий час групою науковців навчальних та наукових установ МВС України, експертів профільного Комітету Верховної Ради та правозахисних організацій готувались пропозиції щодо вжиття заходів і виконання рекомендацій за результатами проведення слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань зако-

нодавчого забезпечення правоохоронної діяльності з порядком денним “Про дотримання прав людини в діяльності органів внутрішніх справ”, затверджених на засіданні Комітету (протокол № 92 від 12.01.2011) [6]. Фахівці зазначають, що розпорядження МВС України від 31.03.2011 № 329 “Про додаткові заходи щодо недопущення випадків катування та жорстокого поводження в діяльності органів внутрішніх справ” є великим комплексним документом, але в якому, незважаючи на його назву, громадськість не згадана жодного разу, а неурядові правозахисні організації – лише один раз у зв’язку з їх можливим залученням до занять у системі службової підготовки. Також жодним чином у ньому не згадуються ані потенціал мобільних груп із моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС, ані потенціал Громадської ради.

У зв’язку з вищенаведеним, розробниками документу запропоновано:

1) відомчим нормативно-правовим регулюванням забезпечити проведення кожного півроку громадських слухань із питань дотримання прав і свобод людини у діяльності органів внутрішніх справ за участю керівників департаментів і галузевих служб МВС України, начальників обласних управлінь міліції, представників профільного Комітету Верховної Ради, засобів масової інформації, усіх бажаючих взяти участь у слуханнях громадських організацій (пункт 10);

2) внести зміни та доповнення до Положення про порядок роботи зі зверненнями громадян і організації їх особистого прийому в системі Міністерства внутрішніх справ України, затвердженого наказом МВС України від 10.10.2004 № 1177, якими привести вказаний документ у відповідність до вимог Закону України від 02.10.1996 № 393/96-ВР “Про звернення громадян”, Указу Президента України від 07.02.2008 № 109 “Про першочергові заходи щодо за-

безпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування”, запровадити заходи з підвищення рівня об’єктивності та неупередженості при розгляді звернень громадян щодо порушення їхніх прав у міліції. Також передбачити права автора звернення, визначені Законом України “Про звернення громадян”, зокрема: повноправну участь заявника в проведенні службового розслідування за його зверненням (ознайомлення з матеріалами розслідування та їх оцінювання, присутність при проведенні опитування фігурантів розслідування, можливість надання додаткових матеріалів на будь-якому етапі розслідування тощо); можливість заявника залучати до службового розслідування адвоката чи іншого спеціаліста в галузі права, правозахисників, незалежних експертів; можливість відсторонення працівника міліції від виконання своїх обов’язків на період проведення службового розслідування (у необхідних для забезпечення його об’єктивності для випадках); реалізацію заходів із захисту від тиску з боку працівників міліції заявника та інших фігурантів службового розслідування (пункт 11);

3) з метою приведення відповідно до вимог міжнародних стандартів умов утримування затриманих та доставлених провести переобладнання кімнат для затриманих і доставлених при чергових частинах територіальних міськрайорганів внутрішніх справ у відповідності з вимогами наказу МВС України від 19.10.2012 № 923 “Про затвердження змін до Інструкції з організації діяльності чергових частин органів і підрозділів внутрішніх справ України, направленої на захист інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, затвердженої наказом МВС від 28 квітня 2009 р. № 181” (пункт 12);

4) умови тримання громадян в ізоляторах тимчасового тримання при територіальних міськрайорганах

внутрішніх справ привести у відповідність до вимог наказів МВС України від 20.01.2005 № 60дск (яким затверджено Інструкцію про роботу ізоляторів тимчасового тримання органів внутрішніх справ України та конвойну службу ОВС) і від 02.12.2008 № 638 (яким затверджено Правила внутрішнього розпорядку в ізоляторах тимчасового тримання органів внутрішніх справ України) та Відомчих будівельних норм України (пункт 14).

Суттєвим моментом, що впливає на сучасний стан і динаміку розвитку правової культури працівників кримінальної міліції є зміна суспільних відносин власності та відповідних правових інститутів. Визнання плюралізму і рівності форм власності в Україні, відображене на рівні конституційного регулювання (статті 15, 41 Конституції України), у кодексах України (Цивільний, Господарський, Земельний, Податковий, Бюджетний), не могло не позначитися на діяльності підрозділів кримінальної міліції.

Серед критеріїв, що виокремлюють правову культуру працівників кримінальної міліції, можна визначити:

– *нормативно-правову й ненормативно-правову основу вогневої та фізичної культури працівників кримінальної міліції*. Так, застосування вогнепальної зброї працівниками міліції регламентується статтями 15, 15.1 Закону України “Про міліцію”. Працівник кримінальної міліції зобов’язаний дотримуватися права на використання вогнепальної зброї, застосовувати це право і його норми у певних ситуаціях. Як зазначають деякі автори, професійне використання зброї тісно пов’язане з імпульсивною та вольовою поведінкою працівника міліції, яка вказує на порівняно невисокий ступінь свідомого контролю. І навпаки, вольова поведінка свідчить про вміння передбачати наслідки, усвідомлювати мету, управляти діяльністю [7, с. 102]. А от на думку М. П. Орзіха, процес вико-

ристання зброї є перехідним станом від спонукання, наміру діяти – до дії [8, с. 190–192]. Імпульсивна та вольова правоохоронна діяльність працівників кримінальної міліції повинна регулюватися правовим контролем реалізації норм щодо вогнепальної зброї.

Формування у працівників кримінальної міліції сучасної правової культури вимагає також знань чинного законодавства та міжнародно-правових актів, до яких (крім вищезазначених) слід, насамперед, віднести: Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (від 04.11.1950), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (від 16.12.1966, ратифікований Указом Президії Верховної Ради УРСР № 2148-VIII від 19.10.1973), Конвенцію Організації Об’єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин (від 20.12.1988, ратифіковану відповідною постановою Верховної Ради Української РСР від 25.04.1991 № 1000-XII); Рамкову Конвенцію Організації Об’єднаних Націй проти організованої злочинності (від 21.07.1997); Конвенцію про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом (від 08.11.1990, ратифіковану відповідним Законом України від 17.12.1997 № 738/97-ВР); Конвенцію про корупцію у контексті цивільного права (ETS 174) (від 04.11.1999, ратифіковану відповідним Законом України від 16.03.2005 № 2476-IV); Міжнародну конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму (від 09.12.1999, ратифіковану відповідним Законом України від 12.09.2002 № 149-IV); Конвенцію Організації Об’єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (від 15.11.2000, ратифіковану Законом України від 04.02.2004 № 1433-IV “Про ратифікацію Конвенції Організації Об’єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють (Протоколу про попереджен-

ня і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї та Протоколу проти незаконного ввезення мігрантів по суші, морю і повітряю”) [9]; Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією (ETS 173) (від 27.01.1999, ратифіковану відповідним Законом України від 18.10.2006 № 252-V) та ін.

Усі означені вище напрями діяльності також впливають на формування правової культури працівників кримінальної міліції, що, на думку І. П. Зеленко, відбувається завдяки: опануванню працівниками того чи іншого напрямку професійної роботи шляхом засвоєння нормативно-правового фундаменту, який регулює матеріальну і процесуальну сторони такої діяльності; набуттю професій-

ного досвіду за допомогою втілення засвоєних знань у практичній діяльності самостійно та під керівництвом наставників; формуванню особистого ставлення до змісту і форми специфічних елементів правоохоронної діяльності в системі органів внутрішніх справ [10, с. 64].

Висновок. Таким чином, в межах професійної надійності, формування та адміністративно-правове забезпечення правової культури та компетентності працівників кримінальної міліції, перш за все, спрямовується на безумовне забезпечення прав і свобод громадян, дотримання стандартів етичної поведінки, доброчесності та запобігання конфлікту інтересів у діяльності працівників органів внутрішніх справ.

Список використаних джерел

1. Бандурка О. М. Основи управління в органах внутрішніх справ України / О. М. Бандурка. – Х. : Основа, 1999. – 440 с.
2. Про стан дисципліни й законності в діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ та заходи щодо його покращення : наказ МВС України від 26.03.2010 № 90. – К. : МВС України, 2011.
3. Про додаткові заходи щодо недопущення випадків катування та жорстокого поводження в діяльності органів внутрішніх справ : розпорядження МВС України від 31.03.2011 № 329. – К. : МВС України, 2011.
4. Про створення спеціальної спостережної комісії МВС України з питань дотримання прав людини : наказ МВС України від 21.04.2011 № 154. – К. : МВС України, 2011.
5. Про облік порушень прав людини в діяльності органів внутрішніх справ : вказівка МВС України від 29.04.2011 № 405. – К. : МВС України, 2011.
6. Рекомендації за результатами проведення слухань у комітеті з порядком денним: “Про дотримання прав людини в діяльності органів внутрішніх справ” : слухання Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 01.12.2010 (затверджено на засіданні Комітету, протокол від 12.01.2011 № 92) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://komzakonpr.rada.gov.ua/komzakonpr/control/uk/publish/article?jsessionid=790E29BC6C6629173BEAE0D4F488D8F3?art_id=50101&cat_id=49415. – Назва з екрану.
7. Амосов Н. М. Раздумья о здоровье. – 3-е изд., доп., перераб. – М. : Физкультура и спорт, 1987. – 64 с.
8. Бахрах Н. Д. Административное право : [учеб.] / Н. Д. Бахрах. – М. : НОРМА, 2000. – 624 с.
9. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 15.11.2000 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 14. – Ст. 1056.

10. *Зеленко І. П.* Правова культура працівників органів внутрішніх справ (загальнотеоретичний аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 "Теорія та історія держави і права; історія правових учень" / Ігор Петрович Зеленко. – Х., 2006. – 201 с.

Криволапчук В. О. Адміністративно-правове забезпечення професійної надійності працівників кримінальної міліції.

У статті здійснено аналіз адміністративно-правового регулювання надійності працівників кримінальної міліції. Визначено та систематизовано нормативно-правові акти, які формують систему адміністративно-правового регулювання окремих складових його надійності у професійній площині.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, надійність, правова культура, професійна площина надійності, правова культура.

Криволапчук В. А. Административно-правовое обеспечение профессиональной надежности работников криминальной милиции.

В статье осуществлен анализ административно-правового регулирования надежности работников криминальной милиции. Определены и систематизированы нормативно-правовые акты, которые формируют систему административно-правового регулирования отдельных составляющих его надежности в профессиональной плоскости.

Ключевые слова: административно-правовое регулирование, надежность, правовая культура, профессиональная плоскость надежности, правовая культура.

Kryvolapchuk V. Administrative and legal support of the professional reliability of the employees of the criminal militia.

This article analyzes the administrative regulation safety officers of the criminal police. Defined and codified regulations, which form a system of administrative and legal regulation of some components of its reliability in the professional plane.

Key words: administrative regulation, reliability, legal culture, professional plane safety, legal culture.